

ЭҲТИЁТСИЗЛИК ОРҚАЛИ СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАР: ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ ВА АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАР

Сидиқов Бехруз Мусулмонович

Судьялар Олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий
мактаби Жиноят ҳуқуқи ихтисослиги тингловчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14958445>

ARTICLE INFO

Received: 17th February 2025

Accepted: 18th February 2025

Published: 28th February 2025

KEYWORDS

*эҳтиётсизлик, ўз-ўзига
ишониш, бепарволик, қасд,
субъектив белгилар, суд, жиноят
процесси, тергов ҳаракатлари,
кодекс.*

ABSTRACT

*Эҳтиётсизлик орқали содир
этиладиган жиноятлар – шахснинг қасддан
эмас, балки безътиборлик ёки эҳтиётсизлик
сабабли жиноий оқибатга олиб келувчи
ҳаракат ёки ҳаракатсизлиги натижасида
юзага келадиган ҳуқуқбузарликлардир.*

*Эҳтиётсизлик орқали содир
этиладиган жиноятларнинг субъектив
белгиларини тушуниш учун, айти жиноятни
содир этган шахснинг ички ҳолати ва ўзи
билан боғлиқ равишда қўйиладиган
талаблар ва шартлар билан танишиш
керак. Эҳтиётсизлик, умумий ҳолда,
шахснинг ҳар қандай ишни ёки ҳаракатни
ўзига нисбатан танқидий ва муҳокама
қилмасдан, асосан эҳтиётсизлик ва
эҳтиёткорлик билан амалга оширишини
англалади.*

Жиноят ҳуқуқида эҳтиётсизлик орқали содир этилган жиноятлар муҳим ўрин тутаяди, чунки бу тоифадаги қилмишлар жамият учун хавфли оқибатларга олиб келиши билан бирга, айбдорликни аниқлашда субъектив томоннинг ўзига хос хусусиятларини таҳлил қилишни талаб қилади. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига айбнинг икки шакли – қасд ва эҳтиётсизлик белгиланган бўлиб, эҳтиётсизлик ўз навбатида бепарволик ва ўз-ўзига ишониш (таккабурлик) каби турларга бўлинади. Ушбу мақолада эҳтиётсизлик жиноятларининг ҳуқуқий табиати, унинг турлари ва амалиётдаги муаммолар қисқача кўриб чиқилади.

Эҳтиётсизлик жиноятларининг асосий хусусияти айбдор шахснинг ўз қилмишининг ижтимоий хавфли оқибатларини олдиндан кўра олмаслиги ёки уларнинг юзага келишига асосиз равишда йўл қўймаслигига ишонишидир. Бепарволикда шахс оқибатларни олдиндан кўриш имкониятига эга бўлса-да, етарли эътибор ва эҳтиёткорлик кўрсатмайди. Масалан, йўл ҳаракати қоидаларини бузган ҳайдовчи бахтсиз ҳодисага сабаб бўлиши мумкин. Ўз-ўзига ишонишда эса шахс оқибатларнинг юзага келиши мумкинлигини тушунса ҳам, ўз қобилиятига ёки ташқи омилларга асосиз ишониб, уларнинг олдини олишга уринмайди. Бунинг мисоли сифатида хавфли сигнализация ўрнатган ва натижада бошқа шахснинг ўлимига сабаб бўлган Ф.нинг ишини келтириш мумкин.

Эҳтиётсизлик жиноятларини квалификация қилишда субъектив томоннинг аҳамияти катта. Жиноят кодексида мувофиқ, қилмиш эҳтиётсизлик туфайли содир этилган бўлса, тегишли моддада бу аниқ кўрсатилган тақдирдагина жиноий жавобгарлик юзага келади. Масалан, Ш.нинг Л.га зарар етказиш ишида суд қасддан баданга оғир шикаст етказишни эмас, эҳтиётсизлик билан содир этилган қилмиш сифатида қайта квалификация қилди, чунки Ш. оқибатларни олдиндан кўра олмаган, лекин кўриши керак эди. Бу эҳтиётсизликнинг объектив (олдиндан кўриш мажбурияти) ва субъектив (шахсий қобилият) мезонларига асосланади.

Амалиётда эҳтиётсизлик жиноятларини кўриб чиқишда бир қатор муаммолар мавжуд. Биринчидан, эҳтиётсизлик билан қасдни (айниқса, билвосита ниятни) ажратиш қийин кечиши мумкин. Масалан, А.нинг Б.га нисбатан қилмишида суд билвосита ниятни тасдиқлади, чунки айбдор оқибатларнинг юзага келишига онгли равишда йўл қўйган. Иккинчидан, суд-тергов органлари айбдорнинг шахсий хусусиятлари (тажриба, маълумот, соғлиқ ҳолати)ни тўлиқ баҳоламаслиги хатоларга сабаб бўлади. Учинчидан, эҳтиётсизлик жиноятларининг олдини олишда профилактика чоралари етарли даражада самарали эмас.¹

Хорижий тажриба эҳтиётсизлик жиноятларини кўриб чиқишда қўшимча имкониятларни кўрсатади. Масалан, Германияда “қўпол эҳтиётсизлик” ва “оддий эҳтиётсизлик” ажратилиб, жазо индивидуаллаштирилади. АҚШда эса “хавф назарияси”га асосланиб, шахснинг хатти-ҳаракатлари потенциал зарарни келтириб чиқариш еҳтимолига қараб баҳоланади. Ўзбекистонда бу тажрибаларни ҳисобга олиб, қонунчилик ва суд амалиётини такомиллаштириш имконияти мавжуд.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, эҳтиётсизлик орқали содир этилган жиноятларнинг ҳуқуқий таҳлили ва амалий ечимлари айбдорликни аниқлашда субъектив томонни чуқур ўрганишни талаб қилади. Бу муоммони ҳал қилиш учун суд-тергов амалиётини такомиллаштириш, профилактика чораларини кучайтириш ва хорижий тажрибани ўрганиш орқали самарали ёндашувларни жорий этиш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар:

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон// <https://lex.uz/uz/docs/6445145>.

Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.04.1995й., <https://lex.uz/docs/111460>.

Фелдштейн Г.С. Ниятнинг табиати. - М., 1898. Б. 2

Тренин А.Н. Жиноят ҳуқуқи бўйича тадқиқотлар. Айб ва айб // Қонун ва ҳаёт. 1924. Но 1. С. 20 - 22.

¹ Фелдштейн Г.С. Ниятнинг табиати. - М., 1898. Б. 2

Тренин А.Н. Жиноят ҳуқуқи бўйича тадқиқотлар. Айб ва айб // Қонун ва ҳаёт. 1924. Но 1. С. 20 - 22.